

על הדבש ועל העוקץ

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

טור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג
גרסינן בפ"ק דכריתות (ה ב) ...אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל
בריש שתא אתרוגא קרי רוביא כרתי סלקי ותמרי רוביא פירש רש"י תלתן רוביא ירבו זכויותינו
כרתי יכרתו כו' סלקי יסתלקו כו' תמרי יתמו כו' קרי מפני שממהר להיות גדל ומזה רבו
המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק
בדבש(ג) לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני
חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ
מרוטנבורג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג
הגה: ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש (טור), ב ואומרים: תתחדש עלינו שנה מתוקה
(אבודרהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים: נרבה זכויות כרמון; ונוהגין לאכול בשר
שמן וכל מיני מתיקה (מרדכי דיומא).

ויקרא פרק ב פסוק יא
כָּל־הַמְּנַחֵה אֶשֶׁר תִּקְרִיבוּ לִיקְוֹק לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ כִּי כָל־שֹׂאֵר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה
לִיקְוֹק:

לקח טוב ויקרא פרשת ויקרא דף ז עמוד א ד"ה [ב, יא] כל(מדרש על התורה שחיבר ר' טוביהו
ב"ר אליעזר, שחי בצפון יון סביב שנת ד"א תת"ן (סוף המאה הי"א - תחילת המאה הי"ב).
כל שאור וכל דבש לפי שהשאור מתנשא בעריבה. הדבש מתנשא בבישולו לפיכך כל שאור וכל
דבש הרי הוא בבל תקטירו:

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מו
מפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם, אלא שאור, והיו בוחרים להקריב הענינים המתוקים
ומלכלכים קרבניהם בדבש, כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך, וכן לא תמצא בדבר
מקרבנותם מלח, מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש, וצוה בהתמדת המלח על
כל קרבנך תקריב מלח.

ספר החינוך מצוה קיז

ובענין הרחקת הדבש נאמר אל הילדים רכים כדי לייסרם, שהוא סיבה לדמיון שימעט האדם
מלרדוף אחר המאכלים המתוקים לחכו כמנהג הזוללים והסובאים ימשכו לעולם אחר כל
מתוק, ולא יתן לבו כי אם אל המאכלים המועילים לגופו וצריכים למחייתו ושומרים בריאות
איבריו. ולזה ראוי לכל בעל שכל לכוין במזונו ושתייתו, לא לכוונת הנאת מישוש הגרון. ולו
חכמו בני אדם ישכילו זאת, כי כל עניין חוש המישוש חרפה היא להם, כל שכן שאין ראוי להם

לכוין אליו ולהנות בו, רק הצריך אל הטבע בהכרח. ומאנשי החכמה כתבו חוש המישוש אשר הוא חרפה לנו.

ועוד שמעתי טעם באיסור שאור ודבש, לפי שהשאור מגביה עצמו, וכן הדבש מעלה רתיחתו הרבה, ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת יי כל גבה לב. ועוד ראיתי בפירוש הרמב"ן זכרונו לברכה שכתב כן, וזה לשונו, ובעבור שהקרבנות לרצון השם הנכבד לא יבואו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעיים, וכן לא יבואו מן הדברים המתוקים לגמרי כמו הדבש, רק מן המזוגים. כאשר אמרו זכרונם לברכה בבריאת עולם שיתף מידת רחמים במידת הדין ובראו, עד כאן.

רש"י הירש ויקרא פרק ב פסוק יא
חשיבות הבעלות על הארץ באה לידי ביטוי על ידי דבש ו"מתיקת פרי". כי פירות האילן הבשילו בחיק הטבע, והם ראויים כמות שהם למאכל אדם. משום כך יפים הם לסמל את קניין הארץ. אך ישראל ירשו את ארצם, כדרך שזכו בחירותם ובעצמאותם. כי לא בחרבם ירשו ארץ זרועם לא הושיעה למו; אלא רק בשכר עשיית מצוות ה' קנו את ארצם וקיימוה בדיהם. משום כך ביום מתן תורה מתחיל זמן הבאת ביכורים. אז יעלו ישראל למקדש את ביכורי פרי אדמתם; ביניהם יהיו בעיקר ביכורי פרי העץ. את הפירות "יניחו לפני המזבח", וכה יאמרו לכהן: "הגדתי היום לה' אלהיך כי - באתי אל - הארץ אשר נשבע ה' לאבתינו לתת לנו" (דברים שם). אך שוב: "אל - המזבח לא יעלו לריח ניחח". כי הארץ שבידינו איננה שלנו, - עד שנוותר עליה למען קיום התורה; אלא רק בשכר קיום התורה הרי הארץ קנויה בידינו.

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות ראש השנה
[ז] וטעם דאוכלין דברים מתוקים לומר שיגזור הקדוש ברוך הוא עלינו שנה טובה ומתוקה. וכן בלשון א"ח באשכנז רגילין בתחילת הסעודה לאכול תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. ומהר"י סג"ל דרש דטעמא כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כתוב בתורה שם שם לו חק ומשפט (שמות טו, כה), ור"ה הוא יום המשפט וסמך ליה וימתקו המים. ר"ל ביום המשפט יאכלו מתוקים. בנביאים שנוי גבי אביגיל כתיב ויהי בעשרת הימים וימת נבל (שמואל א' כה, לח), וכתיב בתריה ונבל יין ומתוקים, ועשרת הימים היו עשרת ימי תשובה. אי נמי מהכא דכתיב על יום טוב באנו (שם, ח), וארז"ל דהוי ראש השנה, וסמך ליה דהביאה לדוד דבילה וצימוקים שהם מיני מתיקה. משולש בכתובים בספר תהלים כתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו (יט, י - יא), וסמך ליה ומתוקים מדבש ונופת צופים, משפט ר"ל יום דין דר"ה. אי נמי מהכא דכתיב תקעו בחדש שופר וגו' (תהלים פא, ד), וסמך ליה ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך (שם יז), וכתיב גבי אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (שם פב, א). כל זה מורה על ר"ה יום המשפט. וכן בספר עזרא כתיב בחדש השביעי אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו. ואמר מהר"י סג"ל שאין טעם אחד המבואר לעיל מספיק לבדו דעדיין מ"ט למיכל תפוח הא איכא כמה מיני מתוקים טפי. ויש ליתן טעם דרומז לשדה של תפוחים הידוע למקובלים ויאמר ראה ריח בני כריח שדה (בראשית כז, כז).

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תקפג
תפוח. ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמינן חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע: